

MODERNE ADMINISTRATIVNE OPĆINE NA HVARU

Dr. Niko Duboković Nadalini

Napoleonska vladavina u Dalmaciji imala je dvije faze. Prva je bila ona posredne uprave talijanske kraljevine, kojoj je na čelu stajao Napoleonov sinovac Eugen Bauharnais, a u Dalmaciji generalni providur Vičenco Dandolo, do 1809., dok je druga bila ona izravne francuske uprave u sklopu Ilirskih pokrajina, do Napoleonova pada.

I jedna i druga vladavina bile su karakterizirane velikim reformama, ali i postupcima, koji su mogli nama biti fatalni, kao na pr. stvaranje administracije i školstva pomoću talijanskog personala, i sl.

Povijest nije još ispitala pozadinu i reperkusije francuskih mjera poduzetih kod nas, niti odmjerila ulogu naših domaćih ljudi u javnom životu tog vremena, pa nam se čini da bi ova dva pitanja trebala biti prvi zadatak naučnih radnika, koje zanima francuska era u Dalmaciji.¹⁾

Francuzi su izveli i niz naprednih reformi, a jedna od tih svakako je stvaranje općina sa vlastitim djelokrugom. Želio bih ovdje iznijeti po dokumentima iz hvarskih arhiva kako se to na našem otoku zbilo.²⁾

Ali najprije treba reći nekoliko riječi kronologije.

Napoleon je na dan sklapanja mira u Schönbrunnu s Austrijom 14. X. 1809. potpisao dekret o osnivanju Ilirskih pokrajina. To su bile jugoslavenske zemlje, u sklop kojih je ušla i Dalmacija, a glavni je grad bio Ljubljana. U Zadru je sad umjesto providura bio intendant podložen guverneru u Ljubljani. Koncem iste godine, 25. XII. maršal Marmont dobio je punu ovlast za upravljanje Ilirijom. Malo kasnije — 15. IV. 1811. — car je u Trianonu potpisao dekret³⁾ o organizaciji ove nove upravne tvorevine, gdje se u čl. 107 do 115 normira municipalno uređenje. Generalni guverner Bertrand, koji je u martu 1811. zamijenio Marmonta, potpisao je u Trstu 31. XI. akt o sprovađanju careva dekreta u život.

Trebalo je na osnovu ovih dispozicija ustrojiti na našem otoku pet općina: Hvar, Stari grad, Vrbosku, Jelsu i Sućuraj. Po dekretu,

na pučanstvo do 5.000 stanovnika, ukoliko je sjelo kotara ili biskupije, dolazio je sindik, 2 prisjednika i 16 vijećnika, od vlade imenovanih, a u mjestima sa manje od 2.400 stanovnika bio je predviđen uz sindika jedan zamjenik i 12 vijećnika.⁴⁾

Naši hvarski dokumenti nam ne kažu tko je izvršio raspodjelu otoka na 5 novih jedinica, ni tko je izvršio izbor osoba koje će biti imenovane. Liste su svakako sastavljene u Zadru, uz sudjelovanje Hvara, jer drugačije nije moglo biti. To nam dozvoljava pretpostavku, da je bio konsultiran vladin sub-delegat u Hvaru Venier,⁵⁾ a možda i oni istaknuti građani, koji su za vrijeme Dandola veoma aktivno sudjelovali u vlasti, pa su i doprinijeli donашanju u toj fazi važnih naprednih propisa. Takav je na Hvaru bio dr. Ivan K. (Tita) Machiedo, bivši savjetnik prizivnog suda u Zadru, pa v. d. šefa uprave u Hvaru, a u času stvaranja općina advokat, drugi je bio Vičenco Gelineo Bervaldi, posjednik u Starome gradu, pa co: Justin Bučić, ex-mletački oficir, posjednik u Starome gradu, inspektor šuma za otoke pod Dandolom.⁶⁾ Međutim, mi iznosimo pretpostavke, a vidimo iz dopisivanja između Machieda i Bučića, da je prvi, iako svojedobno direktni savjetnik Dandola, prilično neobaviješten o stvarima organizacije Ilirije, i ponešto razočaran.⁷⁾ To međutim nipošto ne isključuje, da je u pitanju osoba bio pitan, vjerojatno u zadnjoj fazi rješavanja ovog problema, kao što je na kraju, kao i Bučić, dobio izvjesnu ulogu kod instalacije vijeća.

U svakom slučaju, ovako ili onako sastavljene, liste općinskih predstavništava poslane su iz Hvara u sjedište novih općina. U originalu su nam se sačuvala one za Stari grad i Vrbosku, dok smo onu Jelse našli u uspomenu vit. Dubokovića. Za grad Hvar znamo da je Jakov Boglić, dotada šef mjesne administracije, postao sindik, dok za Sućuraj, petu mladu općinu, iz ovih naših spisa u Hvaru ne doznajemo ništa.

Općine i zastupstva uvedeni su u život putem delegata određenih od sub-delegata u tu svrhu. Tako je spomenuti Justin Bučić imenovan za svoj zavičaj Stari grad, i Vrbosku, a dr. Machiedo za Jelsu. Venier je u punomoći za Bučića napisao, da će se tako viditi »koliko je povjerenje što mu se ukazuje«, a isto će biti bilo i za Machieda.⁸⁾

Instalacija u Starome gradu izvršena je 29. XII. 1811., a u Vrboskoj dva dana kasnije, 31. XII. Nalog je glasio, da se na što moguće svečaniji način ovo obavi do 1. I. 1812., u župnoj crkvi ili na drugom mjestu. Dne. 29. XII. bila je nedjelja, pa pretpostavljamo da je ceremonija obavljena u crkvi, a bit će tako i u Vrboskoj. Za Jelsu izričito u zapisu stoji, da se uostoličenje obavilo u crkvi.

Od govora izrečenih tom prilikom imamo sačuvan onaj Machieda, koji je kratko i sažeto definirao funkcije općinskog vijeća i značaj općinske autonomije.

Mi smo već rekli, da vijeća nisu bila birana već od vlade imenovana. Ali bez obzira na to, bio je ovo zametak općinske auto-

mije, proširenje platforme lokalnog upravljanja, i dijalektički gledano, svakako progres nasuprot sistemu prokuratora u vrijeme Venecije, ili kapitana ancijana (kapetana starješine) iz vremena Dandola.

Prvim općinama učinjeno je više zamjeraka, a te se nadovezuju na opće slabosti napoleonske vladavine kod nas. O tome bi se mnogo saznalo iz naših dalmatinskih arhiva, koji bilježe sitne svakodnevne probleme administracije, gdje se vidi odnos života Dalmacije nasuprot upravne hijerarhijske sheme postavljene od Francuza.

Francuske mjere i postupci često nisu bili u skladu sa početnom zamisli, njihova politika često izvan naše realnosti, a birokratizam jako razvijeni. Čitajući neke stvari ima se dojam da su nam ga oni donijeli. S druge strane htjeli su da sudjelujemo u njihovoj velikoj politici siromašni i nepripravni, kakvi smo onda bili, a to je pogoršavalo ekonomsko stanje. Civilizaciju i kulturu u prvim su nam vremenima donášali putem Talijana,⁹⁾ što je širilo upotrebu talijanskog jezika u mnogo većim razmjerima nego li za ranijih režima, kad je broj stranog upravnog personala bio manji, i kad škola skoro nije bilo. Mnogobrojne praktične ideje naših ljudi nisu se ostvarivale jer su sredstva trošena drugovdje.¹⁰⁾

Ipak ustrojstvo općina, protivno rečenome, bila je afirmacija naše narodne opstojnosti, pa tu reformu izvršenu od Napoleonova režima moramo cijeniti kao veoma progresivnu.

Evo tri stara općinska zastupstva poznata nam po arhivima Hvara.

Stari grad: načelnik Stjepan Gelineo, pa redom Antun Gelineo; Jakov Sabić, Vičenco Stalio pok. Petra, Filip Budrović, Vičenco Gelineo Bervaldi, Mate Vranjican Papica, Zuan Budrović, Nikola Petravić, Zorzi Ljubić pok. Stjepana, Filip Šepić, Nikola Scutari, Zuan Kovačević pok. Matija, Zuan Vranković, Niko Petrić Glavinč.

Vrboska: načelnik Tomažo Kačić Dimitri,¹¹⁾ pa Nikola Fabio,¹²⁾ Nikola Ružević Nikolin, Mate Kanonik, Antun Giurcheta, Pavo Bertapelle, Piero Cosmi, Andre Kavana, Luka Manola, Frano Kupareo, Antun Fabris, Nikola Pavičić reč. Godoj, Jakov Račić pok. Stjepana, Antun Bratanić.

Jelsa: načelnik Frano Garčina, zatim Antun Ivanišević Matin, Alvis Lupi, Jakov Angelini, Niko Gamulin, Niko Milošević, Ivan Duboković pok. Mateja, Antun Antičević, Niko Ostojić, Antun Koludrović, Ivan Dančević, Kuzma Gamulin, Zorzi Ivanišević, Stjepan Bojanić pok. Jurja.

B I L J E Š K E

1) D(uboković) N., Dr. Ivan K. Machiedo, Pomorska ecklopedija FNRJ, D(uboković) N., Frano Zavoreo, naš veliki graditelj, Slobodna Dalmacija 1. I. 1952

2) Arhiv eo: Bučić u Historijskom arhivu u Hvaru, F. V.; Niko vit. Duboković: Kronika, sv. I., Arhiv Duboković Nadalini u Jelsi (v. Inventar javnih crkvenih i privatnih arhiva Historijskog arhiva komune hvarske 1955.).

3) Bulletin des lois No 369, p. 36, section VI, Administration municipale.

4) Stari grad sa 2490 stan., Vrboska 2075 i Jelsa 1915.

5) Ivan, mletački patricij: bio sa službom pa ostao u Hvaru nakon 1797. Sin Jerolim rodio mu se u Hvaru 1793. Zena mu je Anna Maria Bonicelli. Jednog B., oca joj vjerovatno, Ivan K. Machiedo spominje u privatnom pismu kao uzročnika inkameracije samostana Sv. Marka u Hvaru (v. dopisivanje sa Justinom Bučić, sv. F V u Historijskom arhivu).

6) Boglić, Bučić, Gelineo, Machiedo kooptirani u veliko vijeće 1798. Prvi Hvaranin, drugi i treći Starogradanin, četvrti Jelšanin.

7) Dr. M. 4. VI. pise iz Hvara Bučiću u Stari grad, da je Napoleon sankcionirao ustrojstvo Ilirije, a to on doznaje slučajno po pismu nekog Andrije Pieruzzo iz Splita. Nabraja što znađe o tome. Onda tješi Bučića nadom, da će se obnoviti funkcija inspektora šuma na otocima. Ima i pismo od 9. VII. 1810. – dakle starije za godinu dana – gdje M. izražava nadu da će Justin B. biti opet inspektor, jer je Garagnin iz Trogira ponovno šef šuma za provinciju. Tu se vidi da su M. i B. napisali memoar za vladu i dogovorili se, da ga pošalju preko Đanluke Garagnina (v. što Pisani u »La Dalmatie« govori o Garagninu).

U pismu pak Bučiću iz druge polovice 1811. kaže: »Non e un cane a Zara cui possa scrivere con isperanza di buon successo«, – govoreći o intervenciji kod uprave za naplatu vječno zaostalih plaća.

8) Dopis Veniera iz Hvara br. 1590 od 27. XII. 1811.

9) Dandolo je Dalmaciju smatrao dijelom Italije. God. 1810. došli smo pod francusku upravu, ali ta nije niti sasma eliminirala Talijane, niti našim ljudima dala veće mogućnosti. Naši ljudi su podnosili veoma korisne prijedloge i imali gotove elaborate. Tako Zavoreo za gradnju cesta, koje zovemo francuskima. Pukovnik eo: Miće Nakić Vojnović, šef pandura, bio je organizator radne snage na gradnji cesta, pa je dakle mnogo doprinio. Dr. Machiedo je Dandolo podnio elaborate (Foretić i Gelineo) za reglementaciju ribolova (dekret 15. IV. 1808.) i t. d. Zavoreo je zagovarao bonifikaciju, probijanje morskih putova, projektirao lučke uređaje i dr.

10) Civonnici su plaće čekali po godinu dana. Iz nedatiranog pisma dr. M., ali svakako napisanog za Ilirije, čitamo: »... Vi è che l'Imperatore si e raccapricciato allorchè a saputo che tanto denaro si cava dalle Provincie Illiriche e che gli impiegati e pensionati non ebbero le loro paghe.« Vidi se – i vidi pod 7 – Machiedovo ogorčenje na upravni aparat u Zadru i uopće. Inače zanimljivo je navesti, da je rudnik žive u Idriji bio prebenda Reda željezne krune, a glede penzija što ih je Francuzima plaćala Ilirija treba pogledati Lago: Memorie della Dalmazia.

11) i 12) prvi je potomak Kačića, koji su došli na otok 1606., a drugi dotadanji kapitan ancijan u mjestu (lokalni šef instituiran od Dandola), pa se obitelj i sada zove Ancijanovi (v. Inventar arhiva, Hist. arhiva Hvar, 1957.).